

Vlado Žabot

Pastorala

(Roman, 181 str., založba Wieser – tik pred izidom)

Roman Pastorala sem snoval in pisal dobra tri leta. To je bilo zame mučno in težko obdobje, polno dvomov in preganjave – vmes sem študiral Sveto pismo, slovansko mitologijo, bral Tolstoja, Dostojevskega, Manna, Flauberta, Gidea... in hodil mimo časopisne hiše, kjer so mi ponudili službo, z mislijo, da kratkomalo zavijem tja, da sprejemem ponujeno, da se otresem vse te mučnine, in si priznam, da pač ne zmorem napisati romana, v katerem se kar naprej vse skupaj odmika, izmika in krotoviči v strah pred zgodovino, pred sedanostjo in prihodnostjo, pred ljudmi in pred samim seboj. Sedaj vem: manjkal mi je ustrezen jezik – in do tega jezika sem se moral dokopati skozi vse tiste krize in kupe popisanega papirja, moral sem razbiti, preseči stil iz svojih prejšnjih del, ki so me nekako bremenila in vlekla nazaj in odkriti tisto magijo slovenščine, s katero sem lahko priklical in upovedil dušo, ki trpinčena in zmeraj bolj obremenjena beži pred zastajanjem trenutkov v neznano – v brezbožno resnico in brezbožno svobodo.

Pravzaprav sem s to bežečo dušo reševal subjekt – morda samo svojega, pa vendarle – ki se spričo krize ene temeljnih vrednot naše civilizacije, to je Kristusove ideje zveličavne ljubezni do bližnjega, nekako ne more sprijazniti z dejstvom, da ni bližnjega, da tudi sam ne more biti bližnji, in da torej Kristusova ljubezen do bližnjega ni uresničljiva. Tako v odujenih odnosih, ki jim v veliki meri botruje tudi Cerkev kot institucija, v okviru katere naj bi se ustanavljalo občestvo bližnjih, Kristus kot ideja zveličavne ljubezni ostaja zgolj mrlič, neke vrste malik, ki se v težnji cerkvenih dostojanstvenikov po oblasti spreminja v svoje nasprotje, torej v sovraštvo, v hladno brezbržnost in strah.

Nina, ki zaman išče bližnjega, torej nenadoma spozna, da tudi v njej ni več tiste žive ljubezni, da preprosto ne more več ljubiti nikogar okoli sebe, da ni sposobna ljubiti niti prijatelja niti sovražnika, in da potemtakem tudi sama ni več sposobna biti komurkoli bližnji. Zaveda se, da je njena ljubezen pravzaprav laž, golo sprenevedanje, hlimba, ki ne more osrečiti nikogar, še najmanj pa njo samo. Prav ta zavest pa jo privede v konflikt in v krizo, ki se spričo spoznanja zlaganosti cerkvene institucije še pogloblja, dokler navsezadnje ne zapade v obup. Spoznanje, da je v Zavirju ustoličena laž, in da je le z lažjo mogoče živeti vso tisto bedo, da je pravzaprav laž tista edina tolažba, ki omogoča ljudem, da se vsaj za nekaj časa lahko obdržijo na površju preteklosti, jo požene v samoto in na rob samomora. Če bi namreč hotela služiti tej laži, bi se morala dokončno odpovedati lastni subjektiviteti in intimni veri v pravo, resnično ljubezen, se torej odpovedati tovrstnemu egoizmu in sprejeti vlogo v instituciji tolažeče laži. Vera v ljubezen torej nekje na dnu kljub vsemu še zmeraj obstaja. In treba se je prepričati, treba se je okleniti tiste zadnje možnosti, biblijskega obeta, da

Kristus kot ljubezen in dobri pastir zapusti čredo in poišče izgubljeno ovco. S tem upanjem, s to, resda šibko in razmajano vero, se poda v samoto, kjer pa dokončno spozna, da ideal Kristusove ljubezni v resnici ni namenjen subjektu, ampak občestvu, skupnosti, za katero je pač brezpogojno potrebno žrtvovati lastno subjektiviteto. Kristus namreč ljubi vse enako in posameznik je v območju te ideje lahko subjekt le kot izgubljena ovca. Vendar pa ta izgubljena ovca mora težiti k občestvu in s tem tudi k odpovedi lastne subjektivitete, kar pa spričo odtujenosti in zlaganosti občestva za Nino ne more biti sprejemljiva rešitev.

Dejstvo, da občestvo obvladuje Antikrist, se pravi laž, sovraštvo, težnja po oblasti... je vsekakor zaskrbljujoče in bodisi napoveduje apokaliptično katastrofo in očiščenje bodisi odgovorno osveščenost človeka, ki se ne bo več zatekal v vlogo ovce in poslušne črede v območju iracionalne oblasti laži. Obe možnosti v romanu ostajata odprti.

DVANAJSTO POGLAVJE

Še dolgo časa potem, ko jo je bil Simon odvedel po ozkih, zavitih stopnicah navzgor ter jo brez besed pahnil v tesno in puščobno čumnato s posteljo v kotu in razpelom na steni, se ji je po glavi pentljala moreče razvlečena misel, da jo bodo ubili... Pred oči so naletavala naličja, zaničljivi nasmeški, srepi pogledi, – tolst, namaziljen Fuisov obraz se je vsake toliko namrgodil čisto od blizu; tudi vse tiste osorne, odurno nadute besede so se kar naprej ponavljale ter se vseprek pomešane napredale v moro, v katero je žgalo od sramu, od joka in nemoči, v katero so se druga za drugo ponujale možnosti, ki jih ni bila izkoristila... Nekakšna teža se je bila zalezla vanjo in glava je klonila kakor v dremež, ki mu ni hotelo biti konca. Znova in znova se je morala spominjati nekaterih podrobnosti, ki pa so se potem nekako izmikale, meglile, kakor da se sploh ne bi bile zgodile zares, kakor da bi samo tako, brez smisla, nastajale same iz sebe in bi razžirale spanec, ki je ves tenek legal, zmeraj znova legal... ter se natrgan v kosme razblinjal v nemir, v temno čumnato z lino pod stropom, v razpelo, v tišino brezglasno zmešnjave besed, ki so še zmeraj bolele, v temo razmajanih vtisov, v vonj po baziliki iz posteljnine in v čuden občutek negotovosti, malodušja in strahu.

Proti večeru so ji prinesli hrano.

V spremstvu in pod nadzorstvom stare, prav tako v obraz porumenele nune se je potem lahko tudi umila in to...

Toda stiska se ni poglela. Kar naprej se je dramila iz tesnobnega dremeža... in so jo obletavale neprijetno izrazite, spačene misli in so se vrivale grozeče podobe v mižanje.

Vmes je na trenutke le bolelo, in ne podobe ne misli niso zahtevale pozornosti – bolelo je, kot bi bolela duša, kot bi jo boleče gnetlo v prsi iz molka in teme... kot bi bolela oskrunjena, zavržena ljubezen, ki sama sebi odveč ne more miniti.

Od časa do časa so se začenjale težke, zamuljene sanje s šopi trave in z redkim grmičjem nad grozeče temačno močvarjo... Ustrašila se je, vsakokrat, ko se je tako pritiho tapilo ter se jo namenilo povleči za sabo. Tudi poklicalo je, z debelim, brbotavim glasom kakor skozi gladino...

Raje je gledala v strop.

In od nekod iz tišine je mlasknilo, kakor iz žejnega sna... Morda je le kanilo na kamen, morda se je odlučil košček ometa... v pogled se je nekako kar samo od sebe zažmulila rumena lisa in je potem kar trajala tam, v pogledu, vsa skrivnostno grozna in neuklonljiva... sleherni pogled je zadel obnjo, da je bolelo v glavi – in ni bilo mogoče razumeti ničesar več, ko se ji je jelo dozdevati, da bi bilo prav tja, proti lisi treba dahnti ljubezen, da bi se bilo treba siliti v smeh...

»O, bog, pomagaj, usmili se, dobri bog,« je šepetala, da bi premagala strah, da bi nekako vendarle pregnala tisto zduto žoltost, ki bi lahko bila Maja, ki bi lahko bila Cila, Videk, ali shiran porumeneli vampir, ki ga je bil zatajevani dih iz bližine vzdramil iz smrti, da bi je ne več tako zelo vabilo k sebi, tja gor, pod strop, in bi je ne več imelo, da bi se tudi sama plazila tako, kakor rumenkasta lisa svetlobe čez oboke in kote čez stene in po vsem, kar je že nehalo biti življenje... lisa, ki zmore prebujati barve iz grobne teme, ki zmore prebujati mrzle bele oči in senčne grimase, begajoča lisa strahu po davnih, v stene zakletih satirih in favnih, po zakletih samotah žena in deklet – lahko bi se izmuznila, splavala bi kot dih skozi lino, in kamorkoli v prostost in bi ozarjala delček za delčkom noči, delček za delčkom davnine, ki je bila zastala v temo in gozdove in hiše, in bi jih zvabila v sanje, te delčke, v sanje deklet in Bernarde in Fujsa... Starega kozla sredi jase na neki pozabljeni steni bi zopet razganjalo, in pojave deklice bi se zadrževale le na obronkih, v previdni razdalji, in bi se ozirale na skrivaj po sprijeti, smolasti dlaki pod potrjavajočim trebuhom.

In misli niso hotele drugam. Splašila, spodila jih je lahko za hip, če je karkoli šepnila ali rekla na glas, da so se dvignile kakor vznemirjene muhe iznad mrline, in brž znova posedle v nemo mrgolenje utrinkov, razbeganih drobcev pomenov, spomina, podob in besed in lise pod stropom.

V strahu, da bo zblaznela, da se tako začenja blazenje, se je pognala k vratom in butala ter vpila, rotila, jokala vse, kar ji je v nervozni mrščavici padlo na pamet.

Toda nihče se ni oglasil, z one strani...

Zarinili so bili zapah... da bi ne mogla vstopiti – nikamor več, iz svoje samote, ne brez žolte milosti... in morda so vedeli, kako je, če si sam, če ne moreš vstopiti nikamor, če se rumena misel plazi skozi bližino... in če te vabi, srka v to misel, v nekakšno lenobno polzenje čez stene, čez trate in gošče v globačo sredi stare ljubezenske pesmi o ljubezni z grdo zasunjeno bolečino, ki ne more miniti v samoti – to je ljubezenski čar, si kljub vsemu porečeš, ko polziš skozi mesečno noč in spe hiše pod tabo in spe gozdne samote in slutiš od daleč globel, kamor se ne sliši ne ur ne zvonov, kamor zmore le tiha ljubezen iz pesmi, nežna, prosojna rusalka noči s kosmatim satinom v želji, v sanji, v komaj še skriti prošnji, da bi smela tako, v toplem drgetu, vsa nežna leči, ležati, ko bi se divji, gozden razkoračil nad njo, in bi mu smela šepniti, da ga ljubi... Ob zori, ko bi se dramilo v krošnje, ko bi kuštrala zlato rumene ščetinaste kodre na prsih, bi ji ne bilo mar zasunjene rane in pesem bi ne bila žalostna, nikoli več žalostna...

»Zakaj to nisi ti?« je vprašala tja, proti steni... »Tako sama sva. Kajne?...«

Toda takrat se je nekdo zganil tesno ob vratih z zunanje strani... Kakor da bi že ves čas slonel tam.

Umaknila se je...

Dolgo, prihuljeno, plazeče se drsenje zapaha se je tesnobno zarivalo v drob... V soju svetlike, ki je posvetila v čumnato, je spoznala semeniščnika. Ni bil sam. Nekomu, ki je ostal na hodniku, je šepnil, naj počaka...

»Klicali ste...« je zajecjal pritajeno, ko jo je opazil ob steni, »gospod kanonik

so trenutno nedosegljivi, pa sem prišel jaz... Saj je vseeno. Mislim sem, če ste sami...«

»Ven pojdite, Mavricijo,« je skušala biti odločna.

»Ne, ne, prišel sem vam povedat,« je vznemirjen šepetal, »veste... vi ne veste, veliko tega ne veste, pa sem mislil, ja, da bi bilo prav, če bi vedeli. Mislim sem, no...« Odložil je svetilko na tla. Oni na hodniku je zaprl vrata ter znova zasunil zapah.

»Pojdite, Mavricijo,« je ponovila.

»Nikoli ni bilo prave priložnosti,« jo je preslišal, »nikoli nisva bila sama, da bi vam lahko povedal...«

Iz pritajenega glasu, iz razburjene, težko pridrževane sape se je poznala komaj prikrita namera...

»Mavricijo, prosim, pustite me,« je zaihtela. Semenišnik se je kakor v bebasti zadregi nakremžil v prisiljen nasmeh... ustnice mu je nekako trzajoče zategovalo, kot bi ga zbadalo.

»Zakaj mi pravite tako?« se je nežil skozi tisto kremžo. »Ne smete mi praviti tako...«

Pomislila je, da bi kričala. Ni si ga upala pogledati naravnost. Zmeraj bolj je postajal zadihan. Rahlo mu je požvižgavalo v nosu. In čutiti je bilo nekakšne sunke v sapi, kot bi ga prešinjali krči – ni bilo ihtenje, nekaj zadrževanemu kolcanju podobnega... V skrepenelih, v grdo slutnjo zapredenih mislih ni bilo ničesar, kar bi mu še lahko rekla, kar bi lahko ukrenila, ali česar bi se lahko oprijela, da ne bi bila tako docela na razpolago pred tem gnusnim, morda celo bolnim človekom.

»Veste, tudi mesto umira,« je šepnil, kot bi mu pač ravno to padlo na pamet, kot bi pač nekaj moral, preden je sedel na rob postelje...

»Prisedite, Nina.«

»Ne... ne...«

»Vi ne veste, kako je bilo prej. Sedaj pa – nobenega veselja več... in največkrat vidiš samo še praznino, kako se steguje po trgih in ulicah. Tudi če hodijo ljudje, ja, tudi če hodijo...« Sunkoma je dvignil glavo, kot bi se vzdramil iz neke sanjavnosti ter se nepremično zazrl vanjo.

»Zakaj ne prisedete?« Slišati je bilo kot sicer tih, pa vendar dovolj srepeč očitek, kot komajda še zatajevana grožnja...

»Pojdite, Mavricijo,« je zaprosila znova.

»Zakaj ne prisedete?« je vztrajal že zopet sunkovito zasopel, pri čemer mu je nekajkrat zapored, po spačeni grimasi sodeč prav boleče, glavo sunilo vznak.

»To... sem večkrat mislil, ja...« je nadaljeval med tistimi sunki, »večkrat v nočeh. Tamle, pod vašimi okni... kako bi rekel... hodil sem pač sem in tja... pa razmišljal to in ono glede mesta, glede te stare praznine... pa sem mislil, da bi lahko tudi vi... da bi pač morali prispevati svoje. Že marsikatera... je bila izbrana. Če ne zlepa, pa zgrda... Dolžni smo ljubiti... Dolžni smo ljubiti drug drugega.«

»Odidite, Mavricijo,« je rekla z vso odločnostjo, z vso prezirljivostjo, kar je je premogla. Kajti misel, da bi se je ta ves namaziljen, napomadan človek kakorkoli dotaknil, se ji je pretegnila kakor ogaba skozi notrino.

»Kaj, vi me ne ljubite?« je zinil, kot bi se čudil, kot bi le komaj mogel verjeti... »Vi me ne ljubite...« je zavzdihnil potem, kot bi se ves užaloščen poskušal sprijazniti, »vi ne ljubite nikogar...« Naslonil je glavo v dlani. Zdelo se ji je sprva, da potihem ihti... toda potem je ugotovila, da nekaj pošepetava samemu sebi.

»Užalili ste me,« je čez čas potožil, »toda... ljubljene boste kljub temu,« se je

odločno vzravnal iz potrnosti, »ljubljeni boste... ker je takšna zapoved.« Vsa otrdela v strahu je opazovala, kako je izpod talarja izvlekel bodalo... Toda potem mu je postalo nekako odveč, predeval ga je nekaj časa nestrpno iz roke v roko, kot bi ga žgalo v prste... ter ga nazadnje živčno trzajočega obraza položil k svetilki...

»Užalili ste me...« je grozeče siknil ter prav nič več pritajeno poklical Simona, ki je še isti hip vstopil... kakor vstopi grozeča prikazen...

»Simon, pomagaj mi...« je tožeče, skoraj cmeravo zaprosil.

In Simon jo je pograbil...

Kričala je, brcala, se otepala, dušilo jo je...

Iz zlepljenih las, iz debele srage, ki se je zalesketala v soju svetilke, je čisto od blizu zažehnela ogaba... in prav ta ogaba se je zavalila, se gnusno topla zasunila vanjo...

Tudi Simon, ki jo je tiščal na posteljo, je sunkovito in suho sopol.

In ogabno pomadasto se je zlepljalo v sapo in se pocedilo vanjo... razgreto, namaziljeno, znojno lice se ji je za trenutek zleplilo na obraz... in iz telesa na njej, iz kupa pomadaste nesnage se je izvilo nekakšno olajšanje...

»Pojdiva, Simon...« se je ogabno zanežilo izmed sopenja.

Simon se je obotavljal.

»Pojdiva, pojdiva, no,« je postal nestrpen.

Simon je le nerad ubogal...

Potem je ležala. V ustih, v duši, v drobu, v mednožju se je pomadasto slinilo, se je pomadasto cedilo in se je studilo, tudi solze so bile stud... Vse je vonjalo po njem, vse je dušilo, tiščalo v drob, vse se je gnusilo iz posteljnine, iz misli, s sten, iz jutra v lini...

Poblisnila je misel na bodalo!

Vendar ga ni bilo več na tleh...

Postajalo je zmeraj bolj soparno in gnus, ki ga je čutila v sebi, se je sluzavo kvasil v razpljuznjeno muko, ki je ni bilo mogoče izbljuvati, ki se je mastno, odurno razživljala in pomrgolevala v boleče razrinjeni nožnici, v boleče razrinjenem drobu – in njena lastna toplota je grela ta njegov izcejeni gnus in ga pojila z življenjem, da ni poginil v izcedku, da je še zmeraj bil v njej, da se je je še zmeraj polaščal kakor mesenega kupa z zaslužneno šobo, z zaslužneno luknjo v sredini.

Ko se je mukoma zvelkala pokonci, ji je na dolgo kapnilo po nogah. Tudi nekaj krvi je bilo vmes. In zaman si je brisala, zaman si je drgnila z lica tisti pomadasto sragest dotik, še jokati ni mogla več, požvižgavanje kosov se ji je gabilo...

Nuna bi že zdavnaj morala priti...

Lina je bila previsoko, da bi lahko kakorkoli segla do nje.

Križani je mrtvo visel svoje visenje in ni premogel nobene tolažbe in nobenega upanja.

Samo vode, veliko vode si je želela, da bi se umila, da bi se nalila do vrha, da bi se pognala kakor obsedena svinja v globino...

Hodila je sem in tja, ni mogla vzdržati na mestu, morala bi ven, čimprej... čimprej k vodi, k potoku, k ribniku, da bi se docela izpralo iz nje, da se nikoli več ne bi pokazala na površje, in bi se ohladilo gorje, zasunjena bol, in bi vse skupaj minilo v hladnem tolmunu, daleč stran od ljudi, od vsega človeškega, od vsega božjega... Zapovedal si ljubiti, se je skozi solze obupa in gnusa zazrla v razpelo, kot da ne bi ljubil nikoli... kot da ne bi vedel ničesar o tem... ljubiti sovražnika, ti, ki nisi nikoli sovražil... zapovedal si, česar edinega ni mogoče zapovedati... ljubezni ni na zapoved, na ukaz... ne do boga ne do človeka... ne do bližnjega ne do sovražnika... ljubezen je ptica svobode... plašna ptica... plašna, plašna ptica...

ki zaprta v zapoved gotovo pogine ... in je ogaba in je smrad ... sam Belzebub ... v imenu tvoje zapovedi ubijajo ptice v ljudeh ...

Zaslišala je korake.

V zapahu je škrtnilo.

Tik vrat se je naslonila k steni.

In jo je potegnila, ko je vstopila, nuno, na vso moč, da se je zavalila po čumnati, nato je skočila v hodnik ter zasunila vrata ...

Potem je bežala in se ni ozirala.

Nuna je vpila in tolkla po vratih.

Na srečo niso slišali ... Ni jih bilo na hodnik. Morda so še spali ... Kar bosa, kar v spalni srajci se je odločila pobegniti, v vrt in potem ...

V veži se je skoraj zaletela v Zaro.

Bleda, zabuhla, noseča ... je stala tam, vsa uboga, izrabljena, umazana ... »Nina!« je vzklíknila pritajeno ter vznemirjena, prestrašena očitno ni vedela, kaj bi, Nina je v hipu dojela vso nesrečo, vso izgubljenost tega, nekoč tako vedrega dekleta.

»Pojdi z mano,« je šepnila v naglici ...

»Ne ...« je, kot bi jo zbolelo, odkimala Zara ter zavzdihnila nekaj o božji volji ... V vdrtem, zmečkanem pogledu, ki jo je spremljal do vrat in potem skozi vrt ... je bilo gorje, obup, je bila za zmeraj ugasnjena sanja, ubita ptica in kletev iz premnogih, zadehlih noči.